

Универзитет у Београду  
Факултет политичких наука  
Јове Илића 165, 11 000 Београд  
Наставно-научно веће

Наставно-научно веће Факултета политичких наука Универзитета у Београду формирало је на седници одржаној 19.03.2015. године Комисију за преглед и оцену докторске дисертације Наташе Симеуновић Бајић под називом *Домаће игране ТВ серије у југословенској и постјугословенској популарној култури*. Комисија у саставу проф. др Јелена Ђорђевић, редовна професорка Факултета политичких наука, др Бранимир Стојковић, редовни професор Факултета политичких наука у пензији и проф. др Сњежана Миливојевић, редовна професорка Факултета политичких наука (менторка), након читања дисертације подноси следећи

## ИЗВЕШТАЈ О ПРЕГЛЕДУ И ОЦЕНИ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

### I

#### Основни подаци о кандидаткињи и дисертацији

**1. Основни подаци о кандидаткињи: биографија.** Наташа Симеуновић Бајић рођена је у Аранђеловцу 1979. године. Завршила је друштвено-језички смер Гимназије у Лазаревцу. Дипломирала је на Филолошком факултету у Београду, на смеру Српска књижевност и језик са општом књижевношћу, одбравивши дипломски рад *Мотив привиђења у поезији српског романтизма* оценом десет. Магистарске студије Комуникологије успешно је завршила на Факултету политичких наука у Београду (просек 9,50) одбравивши магистарску тезу под називом *Доминантне представе о Ромима у штампаним медијима у Србији (2000–2007)*. Од 2004. до 2008. године радила је као професорка српског језика и књижевности у Седмој београдској гимназији. Прву докторску дисертацију одбравила је у септембру 2010. године на Факултету за културу и медије (*Улога књижевности у медијској култури Србије 2000–2008*), где је наредне године изабрана у звање доцента у области културолошких наука. Ангажована је на основним студијама на предметима *Моделу културне политике* и *Историја комуницирања*, а од школске 2014/2015. године на мастер студијама на предмету *Глобализација и култура* и на докторским студијама на предмету *Европска цивилизација*. Звање научног сарадника у области историје комуницирања стекла је 2013. године у Институту за новију историју Србије. Њене области истраживања су медијске и културне студије, културна политика, историја комуницирања, европско културно наслеђе, ромологија, друштвена конструкција старости, књижевност. Објавила је велики број радова међу којима једну монографију националног значаја, два поглавља у монографијама истакнутог међународног значаја реномираних издавача (SAGE, Ibidem Verlag), два поглавља у тематским зборницима међународног значаја, један рад у часопису реферисаном на SSCI листи, један рад у

часопису реферисаном на ERIH листи, четири рада у часописима међународног значаја (*CEU Political Science Journal, Eurolimes, Annales UMCS Sectio K: Politologia, Mediální studia/Media Studies*), пет радова у водећим националним часописима и др. Учествовала је на неколико научних скупова у земљи и иностранству од којих се посебно издвајају скуп о европској јавној сфери који је организовао Факултет друштвених наука Универзитета у Бечу 2009. године и конференција о (пост)модернизму Југоисточне Европе у организацији Филозофског факултета Универзитета у Регензбургу 2011. године. Тренутно је ангажована на два научна пројекта (бр. 47007 и бр. 47027) која подржава Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (циклус 2011–2015). Члан је редакције часописа *Годишњак Факултета за културу и медије: комуникације, медији, култура* и организационог одбора научног скупа *Савремена уметничка пракса, медијска писменост, културни идентитет и друштвени развој* одржаног у новембру 2014. године на Факултету за културу и медије.

## 2. Основни подаци о кандидаткињи: изабрана библиографија.

- Научна монографија *Медијска слика Рома у Србији: дискурзивна анализа новинских текстова 2001–2007* објављена је 2014. године у издању Института за новију историју Србије. Ова студија представља прилагођен и допуњен магистарски рад *Доминантне представе о Ромима у штампаним медијима у Србији 2000–2007*. Њена научна оправданост заснована је на чињеници да није било довољно истраживања која су испитивала проблематику представљања Рома у штампаним медијима у дужем периоду. У оним истраживањима која су постојала до тада, није био присутан свеобухватнији поглед на све релевантне феномене медијског репрезентовања Рома. Истраживања су се проблематиком Рома бавила најчешће у оквиру писања о другим етничким мањинама. Друштвена оправданост рада заснована је на постојању пројекта Декада Рома 2005–2015 који је почело да примењује осам држава централне и југоисточне Европе, међу којима је и Србија. Овај пројекат представља први шири заједнички међународни покушај за промену живота Рома у Европи. Зато овај рад представља допринос инклузији Рома у све аспекте друштвеног живота.
- Прва докторска дисертација *Улога књижевности у медијској култури Србије 2000–2008* одбрањена је на Факултету за културу и медије Мегатренд универзитета 2010. године. У комисији су били проф. др Зоран Аврамовић, проф. др Србобран Бранковић и проф. др Зоран Јевтовић. Пошто је књижевност (и усмена и писана) одувек претпостављала неопходан чинилац обликовања културног и националног идентитета у прошлости, савремена епоха намеће потребу да се посебна пажња посвети медијским садржајима чији је удео у изградњи културног и националног идентитета данас неоспоран. Нагласак овог истраживања због тога је стављен на питање колико се у добу културне глобализације чувају и колико се могу очувати национална књижевна и културна традиција. Циљ истраживања био је да се утврди на који начин је у првој деценији 21. века у медијима представљен сваки део основне тријаде књижевности као система: књижевник – књижевно дело – читалац. Пошто се овом тематиком у нашој науци нису бавили проучаваоци књижевности, културе, медија и комуницирања, истраживање је на основу анализе масовних медија (РТС и штампани медији) показало битне промене које су се догодиле у јавном комуницирању у овом периоду обележеном друштвено-политичким

превирањем. Истраживање је умногоме допринело бољем разумевању масовних медија, медијске културе и представљања књижевности у њој.

- (M13) Simeunović Bajić, N., „The Representation of Ethnic-Cultural Otherness: The Roma Minority in Serbian Press”, in: Pascale, C-M., *Social Inequality & The Politics of Representation: A Global Landscape*, SAGE Publications, Newbury Park, CA, USA, 2012, pp. 66–81. У овом поглављу ауторка је на основу првобитног прикупљеног материјала из архива онлајн издања дневних новина у периоду од 2002. до 2007. године закључила да постоје велики периоди невидљивости тема о Ромима, тј. Роми се толико ретко спомињу да би коришћење квантитативне анализе садржаја било неадекватно. Пошто велика невидљивост већ указује на маргинализацију тема о Ромима у медијима, ауторка је одлучила да у овом раду на основу анализе дискурса неколико изабраних новинских чланака утврди начине репрезентовања *другости* Рома.
- (M13) Simeunovic Bajic, N., „TV Series Bolji život (1987–1991): View from the Future“, in: Marinescu, V., Branea, S., Mitu, B., *Critical Reflections on Audience and Narrativity: New Connections, New Perspectives*, Ibidem Verlag, Stuttgart, 2014, pp. 179–195. Ово поглавље посвећено је последњој великој југословенској серији насталој у доба распада заједничке државе. Ауторку је интересовало како публика након извесне временске дистанце доживљава текстуално задовољство откривањем доминантних и скривених значења која су повезана са историјским, политичким и друштвеним контекстом. Рад показује да је управо ова серија одличан пример евокативне моћи породичног телевизијског програма и емоционалног срастања публике са фикционалним збивањима која предочавају увек сложену друштвену стварност, али и личне судбине малих људи.
- (M13) Simeunovic, N., „Concept and Reality of European Public Sphere: The Eurovision Song Contest, in: Pöttker, H., Schwarzenegger, C. (Hrsg.) *Europäische Öffentlichkeit und journalistische Verantwortung*, Herbert von Halem Verlag, Köln, 2010, pp. 131–144. Аутори у последњих неколико година у проучавањима европског идентитета и јавне сфере долазе до различитих и често контрадикторних закључака о томе да ли постоји и на који се начин формира европска јавна сфера. Међутим, важност јавне сфере не заснива се само на могућности да се креира јавно мњење о некој теми, већ и на полазним напорима да се представи европској јавности заједнички медијски спектакл. Зато се овај рад бави односом између једног јавног медијског спектакла, Песме Евровизије, и европске јавне сфере и европског идентитета.
- (M23) Terzić, A., Jovičić, A., Simeunović Bajić, N., „Community role in heritage management and sustainable tourism development: Case study of the Danube region in Serbia”, *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, special issue 2014 (December), pp. 183–201. Регион Дунава у Србији препознат је као област квалитетних природних карактеристика и културних ресурса што су основни предуслови развоја туризма. Сврха студије је била да се испита тренутно стање управљања наслеђем у Дунавском региону и да се скицирају потенцијали развоја туризма у овој области. Резултати овог истраживања показали су да локално становништво има позитиван став и почетни ентузијазам када је у питању развој туризма, али је његова улога маргинализована у процесу доношења одлука. Неопходно је покренути иницијативу како би локалне заједнице активно учествовале у развоју туризма.

- (M24) Симеуновић Бајић Н., Мајдаревић А., Манић Љ., „Улога медија у конституисању јавности о еколошким кризним ситуацијама у Србији: студија случаја Тужне Мораве“, *Теме*, бр. 4, 2013, стр. 1935–1958. Ефекти напретка на пољу заштите животне средине нису довољно познати јавности јер еколошке теме заузимају врло мало простора у медијима у Србији. Зато је циљ овог рада био да се на основу једне студије случаја о загађењу реке Јужне Мораве утврди каква је улога медија у конституисању јавности и развијању еколошке свести грађана о заштити ове реке.
- (M24) Симеуновић Бајић Н. „Југоносталгија као истраживачки концепт историје комуницирања: могуће перспективе истраживања“, *Етноантрополошки проблеми*, год. 7, свеска 1, 2012, стр. 127–141. У раду се разматрају могуће перспективе истраживања односа између концепта југоносталгије и историје комуницирања. Будући да историја комуницирања даје детаљнију слику у односу на општу историју, веома је важно тумачити је из угла стварања и разарања заједничког културног простора.
- (M24) Vesnić-Alujević, L., Simeunović Bajić N., „Media consumption patterns: watching TV in former Yugoslav states“, *Mediální studia/Media Studies*, Special Issue on Post-Socialist Media Audiences, Volume 7, Issue 2, 2013, pp. 192–211. Позивајући се на традицију студија публике, циљ овог рада је био да истражи начине конзумирања медијских садржаја у неколико бивших југословенских република (Босна и Херцеговина, Хрватска, Црна Гора и Србија) како би се утврдиле сличности и разлике у понашању публике. Промене у конзумирању медијских садржаја повезане су са транзиционим процесима у медијима који су довели до нових изазова и различитих одговора публике на њих.
- (M24) Simeunović Bajić N., „Roma in Serbia after the Collapse of Yugoslavia: Political implications and media silence on racial violence“, *European Journal of Interdisciplinary Studies*, Vol. 3, Issue 2, 2011, pp. 87–93, (ERIH lista). Овај рад представља значајан допринос разјашњењу положаја ромске етничке мањине у Србији. Медијско представљање напада на припаднике ромске етничке мањине веома је важно, јер су Роми маргинализовани чланови српског друштва. Често су жртве насиља и дискриминације која је последица стереотипа и предрасуда о ромској „другости“. Медији су посебну пажњу посветили убиству Душка Јовановића 1997. године, јер је то било прво званично убиство засновано на расној мржњи. Ова студија случаја показује да теме о насиљу над Ромима нису више атрактивне за медије и да „спирала тишине“ заузима важну улогу.
- (M24) Simeunovic, N., „The Role of Media in European Identity Formation: Understanding the Complexity of Today's European Media Landscape“, *CEU Political Science Journal*, Vol. 4, Issue 4, 2009, pp. 501–519. Рад је настао из потребе да се на почетку 21. века испитају могућности стварања колективног европског идентитета. Ауторку посебно занима улога медија у стварању овакве врсте идентитета. Ову улогу ауторка истражује кроз секундарну анализу података.
- (M44) Симеуновић Бајић Н., „Књига на телевизији: опстанак културно-образовног програма РТС-а“, у: Тодоровић, Н., (ур.), *Медијски третман књиге*, Народна библиотека Србије, Београд, 2011, стр. 148–173. Поглавље је посвећено анализи емисија у којима се приказују прилози о књижевности на Другом програму РТС-а.

Анализа показује да едукативна функција слаби и да књижевност постаје скрајнута област јавног медијског сервиса.

- (М44) Симеуновић Бајић, Н., „Медијско реконструисање југословенског културног наслеђа и колективног памћења: случај *Дана младости*”, у: Ковачевић, И. (ур.) *Огледи о југословенском културном наслеђу*, СГЦ, Филозофски факултет, 2012, Београд, стр. 193–224. У овом раду, на основу теоријских промишљања и емпиријских података, испитује се садашња улога медија у представљању празника Дана младости који је имао централно место у јавном простору некадашње Југославије. Посебно се разматрају могућности препознавања и очувања ове врсте југословенског нематеријалног културног наслеђа и колективног памћења.
- (М44) Симеуновић Бајић, Н., Веснић Алујевић Л., Мајдаревић А., „Телевизијско репризирање као могућа стратегија културне политике и одговор публике”, у: *Култура и друштвени развој: Културна политика, уметничко стваралаштво и медијска пракса у функцији одрживог друштвеног развоја*, Факултет за културу и медије, Мегатренд универзитет, Београд, 2012, стр. 455–467. Дубљим сагледавањем многобројних друштвених и медијских аспеката, рад има циљ да покаже каква је улога реприза југословенских програма (посебно филмова и ТВ серија) на јавном медијском сервису и осталим најгледанијим телевизијама са националном покривеношћу. Да би се утврдила реакција публике, спроведено је анкетно истраживање. Комбиновање квантитативних и квалитативних метода допринело је бољем разумевању овог феномена.
- (М51) Симеуновић Бајић, Н., Манић, Лј., Мајдаревић, А., „The media representation of the Drina river fish stocking project: the case study“, *Journal of the Geographical Institute Jovan Cvijic, SASA*, 2013, 63(2), pp. 35–52. Овај рад показује да комуницирање о заштити животне средине није планско и стратешко већ се заснива на препознавању значаја идеје и њене практичне реализације од стране једног субјекта у комуникационом процесу, тј. аутора телевизијске емисије која се емитује у ударном термину на јавном сервису. Перманентно извештавање медија о животној средини и одрживом развоју не постоји. Чак и у случају очувања готово истребљене врсте рибе што директно утиче на побољшање односа према природној средини, медији не остављају довољно простора оваквој теми. Из тог разлога, јавност је врло мало упозната са великим бројем проблема који се тичу одрживог развоја. Тако је скоро немогуће да јавност утиче на доношење одређених одлука.
- (М51) Симеуновић Бајић, Н., „Наративне матрице и дискурзивне праксе филма Монтевидео, бог те видео!: простор, време, колективни идентитет”, *Култура*, бр. 134, 2012, стр. 141–151. Циљ рада је био да се утврде и објасне основне наративне матрице и дискурзивне праксе филма „Монтевидео, Бог те видео!” који је премијерно приказан 20. децембра 2010. године. Теоријски оквир је заснован на критичким медијским студијама и студијама филма. У раду су коришћене методе наративна и дискурзивна анализа. Рад показује колико избор наративних елемената утиче на успех филма.
- (М53) Симеуновић Бајић, Н., Сенић, Н., Јосифовић, С., „Културно-историјски значај Центра за истраживање јавног мњења, програма и аудиторјума РТС: југословенски и постјугословенски контекст”, *Годишњак Факултета за културу и медије: комуникације, медији, култура*, год 5, бр. 5, 2013, стр. 449–466. Рад показује значај и улогу Центра Радио-телевизије Србије за истраживање јавног мњења,

програма и аудиторијума у развоју електронских медија и унапређивању испитивања мишљења, ставова и жеља слушалаца радија и гледалаца телевизије. Будући да се све више у науци проучавају историја, политика, култура и друштво Југославије, овај рад доприноси комплекснијем сагледавању професионалног односа према медијским институцијама у прошлости и става да је истраживање јавног мњења, програма и аудиторијума изузетно битан посао.

**3. Основни подаци о дисертацији.** Веће научних области правно-економских наука Универзитета у Београду на Другој седници 08.02.2011. године дало је сагласност на предлог теме докторске дисертације под називом *Домаће игране ТВ серије у југословенској и постјугословенској популарној култури (број 06-4072/2-11)*. Наставно-научно веће Факултета политичких наука Универзитета у Београду формирало је Комисију за преглед и оцену дисертације на седници одржаној 19.03.2015. године.

Докторска дисертација Наташе Симеуновић Бајић је у формалном и садржинском смислу урађена у складу са правилима Универзитета у Београду и Факултета политичких наука: А4 формат, фонт Times New Roman 12, проред 1,5, маргине 30 мм, резиме на српском и енглеском језику, подаци о комисији, биографија кандидаткиње. Дисертација има укупно 245 страница, 17 фотографија, 3 табеле, 5 графикона, 1 графички приказ, 9 прилога и 299 библиографских јединица.

Дисертација је структурирана у пет целина: Први део (Теоријски и методолошки оквир), Други део (Популарна култура и ТВ дискурс), Трећи део (Студије случаја), Четврти део (Однос публике према домаћим играним ТВ серијама), Пети део (Закључна разматрања). На крају је дат попис литературе, који чине домаће и стране монографије и научни радови, релевантни извештаји и статистички подаци о гледаности ТВ серија, као и прилози који допуњују целину увида у истраживану тематску област.

Сходно Правилнику о академској честитости Факултета политичких наука рад је прошао проверу плагијата у програму ЕФОРУС (EPHORUS).

## II

### Предмет и циљ дисертације

Предмет дисертације *Домаће игране ТВ серије у југословенској и постјугословенској популарној култури* је свеобухватна анализа домаћих телевизијских серија и њихове публике у југословенском и постјугословенском периоду. Овако одабрани предмет истраживања смештен је на интердисциплинарном подручју комуникологије, медијских и културних студија, теорије репрезентације, књижевне анализе и студија рецепције. Користећи потенцијале интердисциплинарности кандидаткиња је развила аналитички приступ који има више нивоа.

На првом нивоу истраживање ситуира јасно омеђене временске и просторне оквире настанка овог важног облика популарне културе који сведочи о југословенској и постјугословенској друштвеној стварности. На другом нивоу, анализа повезује идеолошки и политички значај популарне културе са конструкцијама и трансформацијама друштвених идентитета. Коначно, на трећем нивоу утврђује се значај публике као кључног субјекта у конструисању значења популарних садржаја и њен утицај на изградњу културног идентитета.

Под домаћим телевизијским серијама кандидаткиња подразумева серије снимљене у продукцији ТВ Београд, највећем продукцијском центру некадашње Југославије, као и оне снимљене у продукцији Радио-телевизије Србије, која је у Републици Србији такође највећи продукцијски центар. Овај дуг временски период од четири деценије (од 1970. до 2010) обележило је снимање, премијерно емитовање и репризирање значајних ТВ серија које су креирале важан део телевизијске популарне културе. Из те богате продукције за анализу су одабране серије *Више од игре*, *Отписани*, *Грлом у јагоде*, *Љубав на сеоски начин*, *Бољи живот* и *Рањени орао*. Ова телевизијска остварења изабрана су на основу неколико критеријума:

1. Први критеријум односи се на временски оквир премијерног приказивања. Од 1970. године број ТВ пријемника убрзано се повећава, телевизијска технологија све брже напредује, уводи се други програм ТВ Београда, а касније и програм у боји. То је био најважнији услов за развијање телевизијске популарне културе. Кандидаткиња наглашава да је значајно анализирати успон телевизијских серија у периоду од 1970. до 1976, будући да га истраживачи због постојања две редакције играног програма и њиховог креативног такмичења називају *златним добом* серијског програма. За тај период везује се настанак серија *Више од игре*, *Отписани*, *Грлом у јагоде*, *Љубав на сеоски начин*. Најгледанија и последња велика југословенска серија *Бољи живот* приказивана је у периоду кризе, распада Југославије и почетка рата, а серија *Рањени орао* приказивана је у постконфликтном транзиционом периоду.

2. Други критеријум селекције представља време радње које успоставља јасне демаркационе линије у дискурзивном пољу значења предсоцијалистичког, социјалистичког и постсоцијалистичког социо-културног контекста. Тако ТВ серија *Више од игре* прати дешавања од 1931. до 1941. године у једној српској вароши; серија *Отписани* прати дешавања Другог светског рата у Београду; серија *Грлом у јагоде* приказује период послератног успона од 1960. до 1970. године; серија *Љубав на сеоски начин* говори о сеоском животу 70-их; *Бољи живот* представља доба кризе крајем 80-их и најаву још трагичнијих 90-их година; а серија *Рањени орао*, снимљена у периоду транзиције, после трагичних конфликта и промене власти у Србији, враћа предмет радње у грађанско доба 30-их година 20. века.

3. Трећи критеријум односи се на типологију и предмет радње серија и утврђен је тако да анализа обухвати разноврсност, ширину и тематско богатство целине играног серијског програма: серија *Отписани* је урбана ратна драма, *Грлом у јагоде* омладинска драма у *bildungsroman* форми, *Љубав на сеоски начин* хумористичка драма из сеоског живота, *Бољи живот* породична драма, а серија *Рањени орао* љубавна драма са литерарним предлошком. Кандидаткиња исправно истиче да је свака од изабраних серија својеврсни приказ друштвене стварности који омогућава разумевање специфичних друштвених, историјских и естетских околности у којима су обликоване.

4. Још један важан параметар издвајања наведених серија је позитиван однос публике, односно, њихова велика популарност коју потврђују подаци мерења гледаности. Од тренутка када су први пут реализоване, ТВ серије су створиле прилично трајну публику која је овим локалним телевизијским производима остајала верна и у периодима све јаче доминације иностраног играног програма. Без обзира на количину увезених филмова и серија, неке епизоде ТВ серије *Више од игре* надмашиле су гледаност *ТВ*

*Дневника* који је био врло дуго најгледанија телевизијска емисија. Такође, ТВ серија *Рањени орао* остала је прва на листи гледаности упркос понуди већег броја комерцијалних телевизија и различитих кабловских програма.

У истраживању одабраних ТВ серија кандидаткиња је поставила три заједничка циља:

1. Да утврди начин на који телевизијске серије, творећи веома битан део целокупне популарне културе, репрезентују свакодневни живот и друштвену стварност и утичу на публику, на представљање и формирање идентитета у историјском периоду и на простору обележеном драматичним догађајима. Специфичности просторног и временског одређивања домаће ТВ серијске продукције и профилисање трајнијих карактеристика њихове публике артикулишу једну од најзначајнијих свакодневних културних пракси.

2. Да укаже на везу телевизијске серија као ТВ дискурса са вредностима популарне културе, тј. културе која припада свим друштвеним групама, а посредством ње и са формирањем друштвених идентитета. У том смислу могуће је открити дубља значења, неодвојива од друштвено-историјског контекста, који обележава телевизијске серије као изразито важну дискурзивну формацију.

3. Да опише евокативне моћи телевизије и емоционално-афективног срастања публике са фикционалним збивањем у телевизијским серијама. Публика је кључни актер у конструкцији значења и активирању популарног потенцијала медијских садржаја. Публика телевизијских серија својим дифузним, полисемичним и интерпретативним читањима ових популарних садржаја указује на важност и разноврсност *задовољства у гледању*, али и афирмише посебности локалних културних контекста уроњених у глобалне токове продукције и потрошње.

Овако дефинисани циљеви омогућили су да резултати истраживања допринесу разумевању вишеслојних значења телевизијске серије као жанра који утиче на формирање културних потреба, дубљем разумевању околности настајања домаће серије као специфичног ТВ дискурса, тумачењу значаја и значења популарне културе у доба социјализма и постсоцијалистичке стварности, као и утврђивању односа публике према темама, јунацима, радњи и простору који су фикционално оживљени кроз телевизијске серије.

### III

#### Хипотезе

Докторско истраживање Наташе Симеуновић Бајић засновано је на генералној хипотези да телевизијске серије као специфични ТВ дискурс учествују у артикулацији друштвених пракси у једном сложеном политичком контексту, притом битно утичући на формирање, еволуцију и разумевање значења популарне културе чији су истовремено део и творац.

Ову генералну хипотезу кандидаткиња је тестирала кроз одговоре на неколико истраживачких питања:



- Како се у културној продукцији *преферирана значења* инкорпорирају у садржаје телевизијских серија? Да ли подржавају већ успостављену расподелу друштвене и политичке моћи?
- Да ли су серије као ТВ дискурс делатни чиниоци културних и социјалних пракси?
- На које начине појава аутентичног телевизијског жанра условљава рецепцију и обликовање медијских и културних потреба публике?
- Како публика редефинише уписана преферирана значења?
- Да ли је на проучавање телевизијске серије потребно применити критеријуме *популарне естетике*?

Ослањајући се на обимну и релевантну теоријску литературу кандидаткиња је поставила и спровела истраживање о телевизијским серијама и значају серијског програма у популарној култури успешним комбиновањем квалитативних и квантитативних техника. Централни истраживачки део рада заснован је на студијама случаја одабраних серијских програма разматраних из различитих аспеката (историјски, наративно, дискурзивно). Коришћење наративне и дискурзивне анализе контекстуализовано је заснивањем једног ширег семиотичког приступа. Анализа публике рађена је помоћу методе упитника и дубинског интервјуа превазилажећи недостатке и искључивости само квантитативног или само квалитативног приступа. Важност гледања ТВ серија као свакодневне друштвене праксе која знатно утиче на формирање културних потреба публике потврђена је предностима комбиновања ова два приступа.

Најважније одговоре на постављена истраживачка питања кандидаткиња је изложила у форми следећих закључака: домаће ТВ серије чине веома значајан део југословенске и постјугословенске популарне културе у Србији; иако су као ТВ дискурс настале у снажном идеолошком контексту социјализма и југословенске заједнице, ТВ серије су створиле посебне над-идеолошке вредности које су их учиниле пријемчивима за све генерације и за припаднике свих, често и, веома идеолошки сукобљених група гледалаца; оно што су створиле серије ТВ Београд и Радио-телевизије Србије јесте одговарање и отпор неколицине мањих дискурса много већим и много јачим дискурзивним творевинама; појава жанра телевизијске серије у датом културно-политичком контексту битно је утицала на формирање нових културних потреба гледалаца; намеће се потреба постављања ТВ серија у поље просуђивања лепог не само од стране публике и њеног емоционалног уживљавања него и од стране телевизијских критичара.

## IV

### Кратак опис садржаја дисертације

Дисертација *Домаће игране ТВ серије у југословенској и постјугословенској популарној култури* има пет целина према следећем садржају:

Увод.....	1
-----------	---

## Први део

<b>1. Теоријски и методолошки оквир.....</b>	<b>3</b>
1.1 Приступ проблему.....	4
1.2 Предмет рада.....	12
1.3 Циљ рада.....	14
1.4 Хипотезе.....	14
1.5 Методе истраживања.....	15
1.6 Друштвена и научна оправданост .....	17

## Други део

<b>2. Популарна култура и ТВ дискурс.....</b>	<b>18</b>
2.1 Оно што претходи – масовна култура: критички приступ.....	19
2.2 Популарна култура: замена термина или нови концепт?.....	24
2.2.1 Дијалектичко-антагонистичка природа популарне културе: идеологија и односи моћи.....	27
2.2.2 Ка тексту: стварање значења, дискурс, репрезентовање.....	30
2.3 Ка публици: како се значења декодирају.....	37
2.3.1 Нови критеријуми процењивања: реафирмација појма <i>задовољство</i> .....	41
2.3.2 Ка конструкцији идентитета.....	46
2.4 Откривање и интерпретирање значења популарне културе у социјализму.....	51
2.4.1 Популарне културне праксе у социјалистичкој југословенској стварности.....	54
2.4.2 Популарне културне праксе у постсоцијалистичкој Србији.....	64
2.4.3 Културне потребе у социјалистичком и постсоцијалистичком контексту.....	71
2.5 Телевизија као породични медиј.....	79
2.6 ТВ Београд: дometи продукције с посебним освртом на играни програм.....	83
2.6.1 Кратка историја домаћих телевизијских серија.....	88
2.7 Телевизијска серија: популарни телевизијски жанр.....	93
2.8 Телевизијска серија као специфична дискурзивна пракса.....	96

## Трећи део

<b>3. Студије случаја.....</b>	<b>101</b>
3.1 <i>Више од игре</i> – од паланачког каварошком грађанском животу.....	102
3.1.1 Наративна анализа.....	104
3.1.2 Дискурзивна анализа.....	110
3.1.3 Ка конструкцији варошког идентитета.....	115
3.2 <i>Отписани</i> – урбани хероји рата.....	122
3.2.1 Наративна анализа.....	124
3.2.2 Дискурзивна анализа.....	126
3.2.3 Конструкција урбаног идентитета отпора.....	130
3.3 <i>Грлом у јагоде</i> – послератни <i>bildungsroman</i> једне генерације.....	133
3.3.1 Наративна анализа.....	135
3.3.2 Дискурзивна анализа.....	137
3.3.3 Конструкција урбаног генерацијског идентитета.....	142
3.4 <i>Љубав на сеоски начин</i> – хумористичко представљање <i>руралности</i> .....	147
3.4.1 Наративна анализа.....	148
3.4.2 Дискурзивна анализа.....	150

3.4.3 Конструкција руралног идентитета.....	153
3.5 <i>Бољи живот</i> – најавна крупних друштвених, политичких и економских превирања.....	156
3.5.1 Наративна анализа.....	157
3.5.2 Дискурзивна анализа.....	160
3.5.3 Конструкција породичног идентитета.....	164
3.6 <i>Рањени орао</i> – ревитализација романсе и <i>повратак грађанском рају</i> .....	166
3.5.1 Наративна анализа.....	167
3.5.2 Дискурзивна анализа.....	168
3.5.3 Конструкција родних идентитета.....	171
<b>Четврти део</b>	
<b>4. Однос публике према домаћим играним ТВ серијама.....</b>	<b>175</b>
4.1 Значај публике.....	176
4.2 Формирање публике телевизијских серија у Србији.....	179
4.3 Колико публика гледа ТВ серије?.....	180
4.4 Резултати емпиријског квантитативно-квалитативног истраживања: публика и стварање нових значења.....	182
4.4.1 Анкетно истраживање.....	183
4.4.1.1 Интерпретирање добијених података.....	197
4.4.2 Дубински интервју.....	199
4.4.2.1 Интерпретирање добијених података.....	207
<b>Пети део</b>	
<b>5. Закључна разматрања.....</b>	<b>210</b>
5.1 Домаће ТВ серије као популарни ТВ жанр и ТВ дискурс.....	211
5.2 Локалне насупрот глобалним вредностима у популарној култури: одговор домаћих ТВ серија.....	212
5.3 А шта је са популарном естетиком?.....	214
5.4 Крајњи исход истраживања и предлози за даља истраживања.....	216
Литература.....	218
Прилози.....	231
Биографија.....	245

Први део дисертације (3–17 стр.) односи се на теоријски и методолошки оквир као и на одређење приступа истраживачком проблему и предмету рада. У њему се образлаже избор методологије засноване на комбиновању вишеслојног квантитативног и квалитативног приступа са наглашавањем овог другог кроз различите интерпретативне методе. Теоријска полазишта и апаратура културних студија указале су на политички значај популарне културе покушавајући да различитим текстуалним приступима анализирају производњу њених значења. Тако су, након примењене теоријске анализе, вешто усклађене наративна и дискурзивна анализа изабраних телевизијских серија, а онда су оне допуњене методама упитника и дубинског интервјуа како би се испитала мишљења и ставови публике која представља важан креативни субјект у овом комуникационом процесу. Ауторка полази од чињенице да постоји истраживачка празнина о популарним телевизијским садржајима у домаћој научној па и стручној литератури. На српском језику објављен је само мали број истраживања о популарној

музици и југословенском филму док је о телевизијским серијама писано ретко, мада је баш ова телевизијска форма репрезентативан говор популарне културе кроз који је могуће конструисати најважније друштвене теме. На телевизијске серије се гледало или из уске перспективе социологије уметности као на лоше продукте масовне културе, или из антрополошке перспективе која је делимично разматрала овај феномен. Кандидаткиња се залаже за нове интердисциплинарне перспективе сагледавања играног програма у коме телевизијске серије не представљају само аутентични телевизијски жанр развијан постепено уз ширење утицаја новог аудиовизуелног масовног медија, већ и важан телевизијски дискурс који репрезентује различите друштвене позиције. ТВ серије су у Југославији и постјугословенској Србији снимане за све веће телевизијско гледалиште и са великим медијским амбицијама. Домаћа продукција требало је да потисне увезени серијски програм, те је у стварање серија улагана велика креативна енергија. Зато су најгледаније култне серије постале значајан део културног памћења неколико генерација које живе на просторима бивше Југославије, али су истовремено показале специфичне дискурзивне потенцијале популарне културе у дугом временском периоду.

Друго поглавље (18–100 стр.) чини разматрање кључних концепата популарне културе и телевизијског дискурса које је могуће анализирати унутар различитих дисциплина и приступа. Кандидаткиња се определила да их разматра из угла културних студија и аутора који раде у овој традицији, пре свега зато што културне студије представљају веома значајан истраживачки ресурс не само о питањима вредности и квалитета популарних садржаја него и о политичкој, друштвеној и идеолошкој позадини медијске продукције. Из тог разлога, ауторка тематизује популарну културу као конфликтно поље где се моћ стално и изнова афирмише, дистрибуира и редефинише. Још један разлог за избор истраживачког приступа у коме 'култура може да се чита као комплексан текст' била је могућност коју он отвара за разумевање начина на које публика прима та значења, али и истраживања колико публици значе медијски текстови и шта она ради са њима. Линеарни модел пошиљалац – порука – реципијент није више могао да одговори на детаљно посматрање сложено заснованог процеса комуницирања. Ауторка разложно бира кружни циркуларни модел Стјуарта Хола у коме се препознаје утицај телевизије у конструисању 'преферираног значења' поруке, али се увиђа и могућност да публика може да на другачији начин декодира уписано значење одређене поруке. Овај модел се тумачи кроз појмове производње, кружења, значења, симболичке праксе и дискурса – док се изучавање предочене тематике допуњује концептом задовољства, неодвојивог од производње значења и широког спектра различитих стратегија, не само у домену личности него и у домену културног, политичког и друштвеног контекста – али се тематика још допуњује и артикулише у локалности *идентитета, припадања и искуства*, односно производњи популарних културних пракси фокусираних на *место, простор и време*. У том смислу југословенски и постјугословенски контекст производње и рецепције телевизијских серија показује се као чинилац конективне моћи културног памћења будући да су различите генерације одрастале уз гледање популарних серија, а то представља изузетно значајну културну и друштвену праксу.

Треће, централно поглавље (101–174 стр.) чине студије случаја изабраних серија насталих у периоду од 1970. до 2010. године у продукцији Телевизије Београд, тј. њене наследнице, Радио-телевизије Србије: *Више од игре, Отписани, Грлом у јагоде, Љубав на сеоски начин, Бољи живот и Рањени орао*. Ауторка у овом делу показује да је поље проучавања телевизијских серија у домену продукције, тема, наративности, идеологије,

дискурса, контекста и рецепције у периоду од неколико деценија врло значајно. Међутим, да би се успешно представио тај значај, најважнија су објашњења разлога за избор ТВ серија насталих у златно доба (1970–1976), у доба кризе и распада југословенске државе и друштва (1987–1995) и у доба постконфликтне транзиционе послеоктобарске Србије (2000–2010). Први период је значајан зато што се десило неколико важних догађаја који су утицали на редефинисање југословенске унутрашње политике (студентске демонстрације 1968, хрватски националистички покрет Маспок, нафтна криза); други период обележава повлачење Југославије као идеје и уступање места све снажнијим националистичким дискурсима који оправдавају грађански рат и распад заједничке државе; трећи период карактерише нови политички систем и друштвено уређење Србије у коме она (након дужег периода припадања југословенској заједници) постаје самостална држава. Унутар сваке студије случаја која у целини покрива сваку одабрану серију коришћене су нарративна и дискурзивна анализа, док је присутан и шире заснован семиотички приступ.

У четвртом поглављу (175–209 стр.) разматра се значај репризних приказивања за популарност одабраних серија, али и формирање и трајност ТВ публике, њених навика, очекивања и утицаја у посматраном историјском распону. У истраживању публике кандидаткиња адекватно користи упитник и дубински интервју. Упитник (састављен од 23 питања затвореног и отвореног типа распоређених у четири дела) спроведен је на узорку од 355 испитаника који су износили своје оцене и ставове на основу добро конципиране структуре, док је дубински интервју вођен са укупно 10 испитаника који су врло детаљно и опширно излагали своје представе о телевизијском серијском програму. Комбиновање квантитативног и квалитативног приступа је неопходно, јер омогућује утврђивање начина репрезентовања свакодневног живота, формирање идентитета, улогу идеологије и продуктивни однос публике у ТВ серијама које су снимане у југословенском и постјугословенском периоду. Добијени резултати показују да се 2/3 истраживане популације слаже са тврдњом како су домаће серије важан и квалитетан део југословенске и постјугословенске популарне културе. Исто толико гледалаца повремено или редовно прати домаће серије на телевизији, а 1/3 прати делове или целе серије на интернету што значи да се публика добровољно враћа овим садржајима ван устаљеног програмског оквира. Оно што се у резултатима истраживања посебно уочава јесте да корелације између пола и праћења домаћих серија, као и између брачног статуса и праћења домаћих серија, нису статистички значајне. То значи да нема великих варијација у добијеним одговорима, односно да домаће серије подједнако прате и жене и мушкарци, и они који су у браку и они који нису у браку чиме се оповргава тврдња да су телевизијске серије искључиво женски жанр намењен домаћицама. Публика веома добро препознаје професионалност у стварању једног серијског пројекта и процењују како су старије домаће серије поставиле стандарде које треба достићи или, још пожељније, превазићи. Због тога је серија *Рањени орао* добила (сем добрих) и доста лоших оцена, а серија *Грлом у јагоде* добила је највише и најбоље оцене од оних који су је гледали. Такође, публика је врло свесна визуелне празнине у непопуњеним даљим историјским периодима које домаћа серијска продукција није приметила. Зато ови закључци могу бити врло корисни ствараоцима будућих серијских програма и показују креативну моћ и активну улогу публике.

У петом делу (210–219 стр.) кандидаткиња излаже закључна разматрања, пројекције и препоруке за даља истраживања, будући да су ТВ серије значајан ТВ дискурс који је неопходно и даље истраживати. Ауторка закључује да су локалне вредности серија постављене насупрот глобалним вредностима популарне културе и, иако

су урођене у глобалне продукцијске токове, телевизијске серије југословенског и постјугословенског периода заправо представљају поље отпора и деловања *са маргине*. Због тога је веома битно разумети ТВ серије као незаобилазан чинилац културног и телевизијског наслеђа, али и као позитивну традицију на основу које је могуће производити нове вредности и успостављати континуитет обликовања, развијања и очувања својеврсног културног идентитета.

Литература је побројана од 218. до 230. стране (укључујући публикације на српском и енглеском језику, као и латинична хрватска издања), а прилози су од 231. до 244. стране. На последњој страни је биографија.

## V

### Остварени резултати и научни допринос

У домаћој научној литератури нема свеобухватних радова о играном серијском програму. Идеолошки и политички аспекти популарних серија као ни њихов утицај на формирање доминантних културних образаца у другој половини 20. и на почетку 21. века готово да нису разматрани.

О домаћим телевизијским серијама писало се у протеклим деценијама успутно, из перспективе социологије уметности која им је додељивала ефемерни значај масовне производње, из угла телевизијске публицистике и актуелних приказа, из угла телевизијских хроничара који су мапирали општи преглед досадашње продукције, и из новије антрополошке перспективе која такође не нуди целовит и заокружен приступ овој врсти играног програма.

Докторска дисертација *Домаће игране ТВ серије у југословенској и постјугословенској популарној култури* настала је управо из потребе да се ова значајна дискурзивна форма и свакодневна културна пракса целовитије, детаљније и дубље истражи и објасни. Утемељена на интердисциплинарној теоријској равни и изведена врло добро постављеном методологијом, ова дисертација даје комплексан увид у значај и значења ТВ серија као кључног телевизијског дискурса у развоју домаће популарне културе. Она показује да су домаће ТВ серије – у време социјализма и интензивног развоја телевизијске технологије – ушле у глобалне токове производње и потрошње популарне културе, али су тиме истовремено пружиле отпор доминантним дискурсима нудећи публици локалне изазове и одговоре на значајна друштвена питања. Штавише, у дисертацији се наглашава да су чак и у постсоцијалистичком периоду слободнијег и конкурентнијег медијског тржишта, телевизијске серије успеле и још увек успевају да обликују отпоре и да одоле глобалним снажним продукцијама, јер производе локалне приче које се не поклапају са препознатљивим трендовима савремене телевизијске културе. Зато су оне постале чврста подлога за изградњу културног идентитета као заједничког симболичког оквира у коме једна друштвена заједница конституише своју самобитност и културно памћење.

Кандидаткиња је своје закључке поткрепила резултатима свежих емпиријских истраживања. Научни допринос дисертације је у њеним пионирским настојањима да комбинацијом интерпретативних и квалитативних посупака анализира игране домаће серије као посебан ТВ дискурс који је умногоме утицао на обликовање некадашње југословенске популарне културе и који представља витални мост ка савременој

популарној култури у Србији. Дисертација је успешно разматрала веома важан простор свакодневног живота у околностима кризе, конфликта, рата, различитих идеолошких трансформација и других значајних промена у културним одликама заједнице у којој настаје и развија се телевизијска популарна култура. Показујући да домаће ТВ серије прожимају скоро све аспекте нашег свакодневног искуства и културног живота, ова дисертација нуди подстицај активнијем сагледавању публике као креативног актера у моделовању културног контекста: однос према публици треба да буде високо партиципативан, динамичан, отворен и трансформисан у смеру поимања есенцијалне вредности значења које она ствара. Символичке интерпретације савремене публике у Србији нису увек сасвим различите и дифузне јер се утемељују на заједничким обрасцима друштвено-историјске условљености у стварању једне културе.

Кандидаткиња је одабрала репрезентативне телевизијске серије и поставила методолошку матрицу која је најадекватније омогућила њихову вишеслојну анализу. Интердисциплинаран теоријски оквир, прецизно уобличена генерална хипотеза са добро постављеним истраживачким питањима, добро изабрана и обимна литература указују на сасвим студиозно припремљен, научно релевантан и врло оригиналан истраживачки пројекат.

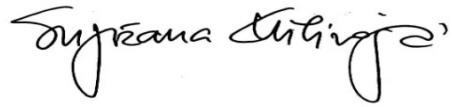
Такође, дисертација нуди анализу и систематизацију релевантних приступа проучавању телевизијске серије као ТВ дискурса, телевизије као медија масовног комуницирања у коме је овај аутентични телевизијски жанр настао и популарне културе у којој се остварује што неоспорно допуњује знања домаћих (али и иностраних) истраживача у културолошком, медијском и комуниколошком тематском оквиру.

## VI Закључак

Кандидаткиња Наташа Симеуновић Бајић испуњава све суштинске и формалне услове за јавну одбрану докторске дисертације. Реч је о веома даровитој теоретичарки која је већ објавила велики број радова, међу којима једну самосталну монографију, поглавља у монографијама реномираних иностраних издавача и више радова у референтним иностраним и домаћим часописима. Изузетна посвећеност академском раду, учешће у научно-истраживачким пројектима као и бројност и квалитет објављених радова указују да је кандидаткиња Наташа Симеуновић Бајић амбициозна, талентована, зрела и одговорна.

Комисија оцељује да је докторска дисертација оригинално и самостално научно дело које на теоријски утемељем начин доприноси разумевању до сада мало проучаваних популарних домаћих телевизијских серија у југословенском и постјугословенском периоду. Избором веома релевантне теме, прецизним и добро спроведеним истраживачким поступком и веома утемељеним закључцима Наташа Симеуновић Бајић обогатила је домаћа истраживања телевизијског дискурса и популарне културе.

Комисија са задовољством предлаже Наставно-научном већу Факултета политичких наука да прихвати докторску дисертацију *Домаће игране ТВ серије у југословенској и постјугословенској популарној култури* Наташе Симеуновић Бајић, као подобну за јавну одбрану и упути такав предлог надлежном телу Универзитета у Београду на даљу процедуру.



---

Проф. др Сњежана Миливојевић, Факултет политичких наука Универзитета у Београду

---

Проф. др Јелена Ђорђевић, Факултет политичких наука Универзитета у Београду

---

Проф. др Бранимир Стојковић, редовни професор Факултета политичких наука Универзитета у Београдуу пензији

Београд, 13. април 2015. године